

สำรวจชุมชนไตลื้อบ้านกอช้อย เมืองยอง และบ้านดอนใจ เมืองสิง ภูมิปัญญา พัฒนาการ และความสัมพันธ์ไตลื้อย้ายถิ่นสองฝั่งโขง

สืบพงศ์ จรรย์สืบศรี

อาจารย์ประจำคณะศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

csuebpong@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย โครงการศึกษาทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ของชุมชนลุ่มน้ำโขง นำเสนอผลการสำรวจชุมชนไตลื้อ 2 ชุมชน ที่อพยพเคลื่อนย้ายมาจากแหล่งเดียวกัน คือ สิบสองปันนา มาตั้งถิ่นฐานในอาณาจักรเชียงแขง พื้นที่ไม่ไกลจากกัน มีลักษณะแวดล้อมใกล้เคียงกัน แต่มีการเปลี่ยนแปลงไปอยู่ภายใต้การปกครองที่ต่างกันในปัจจุบัน คือชุมชนบ้านกอช้อย เมืองยอง ประเทศเมียนมาร์ และชุมชนบ้านดอนใจ เมืองสิง แขวงหลวงน้ำทา ประเทศลาว ในเนื้อหาเกี่ยวกับ ภูมิปัญญาการตั้งถิ่นฐานชุมชนและเรือนพักอาศัย เป็นการสำรวจภาคสนามเบื้องต้นในภาพรวมของชุมชนและสถาปัตยกรรมที่สังเกตได้ ยังไม่ได้ทำการศึกษารายละเอียดสถาปัตยกรรมแบบลงรายละเอียด ผลการสำรวจพบว่า การตั้งถิ่นฐานและรูปแบบชุมชนใกล้เคียงกัน แต่บ้านกอช้อยให้ความสำคัญกับองค์ประกอบชุมชนตามประเพณีเด่นชัดกว่า ส่วนที่มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนคือตัวเรือน ทั้งรูปแบบและระบบโครงสร้างที่สำคัญบางประการ แสดงถึงการใช้ภูมิปัญญาการแก้ปัญหาที่มีความเฉพาะตัว

คำสำคัญ: ไตลื้อ, เมืองยอง, เมืองสิง

Abstract

This article is a part of the research, The Study of Experiential tourism resources in the Mekong Region which presents a preliminary survey of 2 Tai Lue communities evacuated from Xishuangbanna settlers in the Kingdom of Xiang Kaeng, not far from each other with similar environment, but separated to 2 countries later. Ban Gor Khoi, Mongyawng in Myanmar and Ban Donxai, Muang Sing Luang Namtha in Laos in content of Wisdom settlement, Housing and community residents with not been studied architectural details. The survey found the similarity of the settlement and the elements of the villages. Unlike Ban Gor Khoi where the traditional elements of community are more outstanding. The most outstanding element is vernacular house with its unique function and important structure which represent the village's unique solution wisdom.

Keywords: Tai Lue, Mongyawng, Muang Sing.

1. บทนำ

ไตลื้อเป็นชนชาติที่น่าสนใจ ด้วยมีศิลปะสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์ ถิ่นฐานเดิมอยู่ในแคว้นสิบสองปันนา ในประวัติศาสตร์ของชาติพันธุ์ มีการอพยพเคลื่อนย้ายถิ่นที่อยู่หลายครั้งและหลายสาย ไปตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ต่างๆ ระยะเวลายาวนาน บริบทของพื้นที่ และแม้แต่สภาพสังคมและการปกครองที่แตกต่างกัน ตลอดจนวัฒนธรรมแวดล้อมที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง มากบ้างน้อยบ้าง ทำให้มีพัฒนาการของรูปแบบสถาปัตยกรรมและวิถีชีวิตการอยู่อาศัยที่แตกต่างกันไป ส่งผลต่อสถาปัตยกรรมที่ตอบสนองวิถีชีวิต จนเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ขึ้น การสำรวจเพื่อศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของไตลื้อที่ตั้งถิ่นฐานในที่ต่างๆ ทำให้เกิดความเข้าใจในพัฒนาการของสถาปัตยกรรมพื้นฐานที่ตอบสนองการอยู่อาศัย บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย โครงการศึกษาทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ของชุมชนลุ่มน้ำโขง นำเสนอผลการสำรวจชุมชนไตลื้อ 2 ชุมชน ที่อพยพเคลื่อนย้ายมาจากแหล่งเดียวกัน คือ สิบสองปันนา มาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ที่ไม่ไกลจากกัน มีลักษณะแวดล้อมใกล้เคียงกัน เป็นพื้นที่ลุ่มน้ำโขงตอนกลาง บริเวณพรมแดนเมียนมาร์และลาว

2. วัตถุประสงค์ของบทความ

2.1 นำเสนอผลการสำรวจเบื้องต้น ชุมชนไตลื้อ 2 แห่ง ที่มีความสัมพันธ์ในด้านประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และสภาพแวดล้อมที่ตั้ง

2.2 นำเสนอการเปรียบเทียบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ชุมชน และเรือนพักอาศัยแบบประเพณี

3. ความสัมพันธ์ด้านประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์

เมืองยอง (Mongyawng) มีสถานะเป็นอำเภอของจังหวัดเชียงใหม่ ราชอาณาจักรพม่า ตั้งอยู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำโขง เป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน เกี่ยวข้องทั้งกับ พม่า ล้านนา สยาม ล้านช้าง และสิบสองปันนา ในอดีตอันยาวนาน เมืองยองเคยเป็นส่วนหนึ่งของล้านนา เคยเป็นเมืองขึ้นของฮ่อ มองโกล และพม่า ด้วยที่ตั้งที่อยู่ตรงกลาง เคยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรเชียงแข็ง จนถึงยุคล่าอาณานิคม จึงถูกแบ่งแยกการปกครองโดยอังกฤษ เพราะอังกฤษและฝรั่งเศสตกลงใช้แม่น้ำโขงแบ่งดินแดนกัน ชาวเมืองยองสืบเชื้อสายมาจากชาวไตลื้อที่อพยพมาจากดินแดนไตลื้อในสิบสองปันนา เป็นพลเมืองส่วนใหญ่ของเมืองยองในปัจจุบัน และเรียกตนเองว่าเป็นชาวไตลื้อจนทุกวันนี้ แต่ชาวเมืองยองที่ถูกกวาดต้อนครั้งใหญ่มาตั้งถิ่นฐานในเมืองลำพูนสมัยพระเจ้ากาวิละส่งกองทัพมากวาดต้อนในยุคเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง พ.ศ. 2348 และถูกเรียกว่า คนเมืองยอง หรือคนยอง เข้าใจว่าตนเองเป็นชาวยอง หรือ “ไตยอง” ไม่ใช่ ไตลื้อ ซึ่งเป็นความเข้าใจผิดจากการเรียกชื่อผู้คนตามเมืองที่เป็นถิ่นที่อยู่เดิม เช่น คนเมืองเชียงใหม่หรือคนเชียงใหม่ คนลำปาง คนน่าน คนยอง ฯลฯ จริงแล้วคนยองไม่ใช่คนชาติพันธุ์ไตยอง แต่เป็นคนไตลื้อที่อาศัยอยู่เมืองยอง การเดินทางเข้าสู่เมืองยอง ใช้เส้นทางเดียวกับเส้นทางสู่เมืองเชียงใหม่ ออกจากด่านพรมแดนแม่สาย เดินทางสู่เมืองพะเยากตามเส้นทาง R3B แล้วแยกจากเมืองพะเยากสู่เมืองยอง รวมระยะทางจากด่านพรมแดน ประมาณ 145 กม. เส้นทางช่วงที่แยกจากสายหลักยังเป็นทางดิน การเดินทางยังไม่สะดวกนัก

เมืองสิง (เมืองสิง) หรือเมืองสิงห์ เป็นเมืองหนึ่งในแขวงหลวงน้ำทาของประเทศลาว ตั้งอยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำโขง ในตำแหน่งเส้นรุ้งเดียวกับเมืองยอง เป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานตั้งแต่ยุคของอาณาจักรเชียงแขงร่วมกับเมืองยอง ซึ่งก่อตั้งโดยราชบุตรเจ้าแสนหวิฟ้าเชียงรุ่ง ที่ล่องแพมาสร้างเมืองเชียงแขงขึ้น กินอาณาเขตทั้งสองฝั่งของแม่น้ำโขง มีความสัมพันธ์กับเชียงตุง โดยเจ้ามหาขานานขณะหลบหนีอยู่เมืองเชียงแขง ได้แต่งงานกับเจ้าหญิงเมืองเชียงแขง กำเนิดบุตรคือ เจ้าฟ้าโชติทองไต เมื่อ พ.ศ.2355 เจ้าเมืองน่านนำกองทัพมากวาดต้อนผู้คนไปจนกลายเป็นเมืองร้าง ต่อมาจึงส่งเจ้าเชียงแขงองค์น้องมาตั้งบ้านเรือนกลับเป็นเมืองอีกครั้ง จากนั้นเมืองเชียงแขงต้องศึกหนักจากรอบด้าน ทั้งพม่า ล้านนา จีน สยาม จนถึงยุคล่าอาณานิคมของฝรั่งเศสและอังกฤษ เจ้าฟ้าศรีหน่อ เจ้าเมืองเชียงแขงต้องย้ายเมืองเชียงแขงมาสร้างใหม่ ณ เมืองสิงในปัจจุบัน เมื่อ พ.ศ.2427 มีคูน้ำคันดินรอบ มีชุมชน 4 ชุมชนในเมือง คือ เจียงใจ เจียงยีน เจียงแล และเจียงอิน มีเมืองต่างๆเป็นบริวาร ทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง แต่เมืองสิงก็ถูกอังกฤษยึดได้ในที่สุด เจ้าฟ้าศรีหน่อลี้ภัยไปอยู่หลวงน้ำทา จนเมื่ออังกฤษและฝรั่งเศสตกลงแบ่งดินแดนกันโดยใช้แม่น้ำโขงกั้น อังกฤษจึงถอนกำลังออกจากเมืองสิง เจ้าฟ้าศรีหน่อจึงกลับมาเป็นเจ้าฟ้าเมืองสิงอีกครั้งภายใต้อำนาจฝรั่งเศส และลาวจนถึงปัจจุบัน พลเมืองและวัฒนธรรมส่วนใหญ่ในเมืองสิงยังคงเป็นไตลื้อ การเดินทางเข้าสู่เมืองสิง เดินทางจากด่านพรมแดนเชียงของ สะพานมิตรภาพไทย ลาวแห่งที่ 4 เดินทางตามเส้นทางสาย R3A สู่มืองหลวงน้ำทา แล้วแยกไปสู่เมืองสิง รวมระยะทางจากด่านพรมแดนเชียงของ ประมาณ 255 กม.

ไตลื้อในเมืองยองกับไตลื้อในเมืองสิงจึงมีความสัมพันธ์กันทั้งประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์ เป็นชาวไตลื้อจากสิบสองปันนา วัฒนธรรมเดียวกัน อพยพมาตั้งถิ่นฐานในลุ่มน้ำโขงคนละฝั่งในตำแหน่งเส้นรุ้งเดียวกัน แต่เมื่อผ่านเวลามายาวนาน จนทำให้ปัจจุบันเป็นดินแดนของคนละประเทศกัน ต่างใช้ภูมิปัญญาในการตั้งถิ่นฐาน วิถีชีวิตภายใต้บริบทที่ต่างกันเป็นเวลานาน มีพัฒนาการการดำรงชีวิต การตั้งบ้านเรือนที่เกิดความแตกต่างกัน แม้จะยึดถือในวัฒนธรรมไตลื้อที่สืบทอดมาจนปัจจุบัน

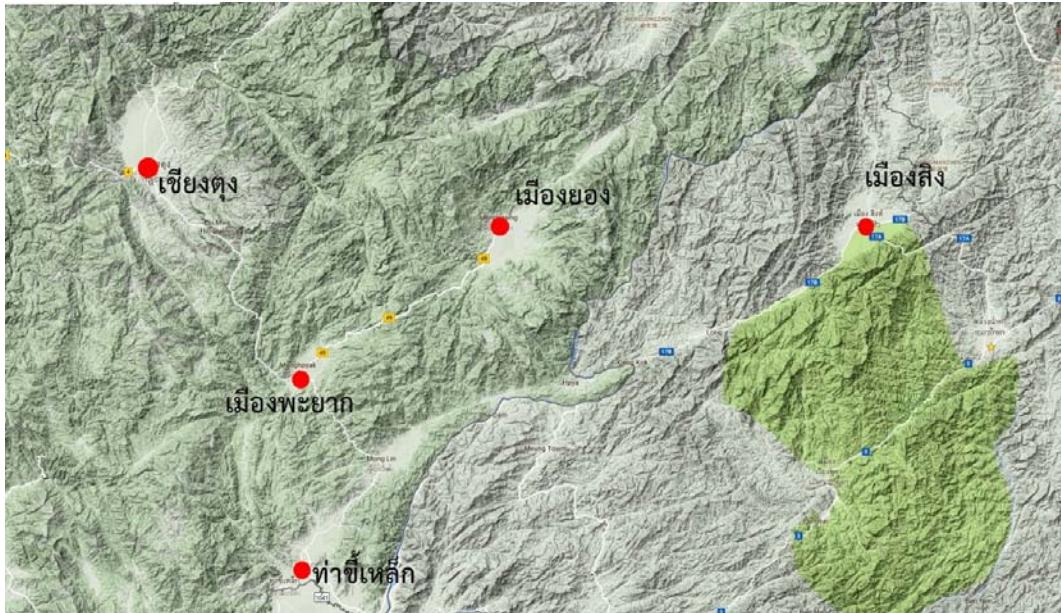
ชุมชนบ้านก้อข้อย เมืองยอง ตั้งอยู่นอกเมืองทางทิศใต้ของแอ่งเมืองยอง ห่างจากตัวเมืองประมาณ 10 กิโลเมตร เส้นทางเป็นถนนดินในหมู่บ้าน ไฟฟ้ายังเข้าไม่ถึง มีองค์ประกอบชุมชนตามแบบประเพณีของไตลื้อ มีเรือนพื้นดินเป็นจำนวนมากและหนาแน่น เริ่มมีเรือนสมัยใหม่แทรกตัวอยู่บ้าง แต่ยังไม่ทำให้เสียบรรยากาศชุมชนดั้งเดิม

ชุมชนบ้านดอนใจ เมืองสิง ตั้งอยู่นอกเมืองห่างออกไปทางทิศตะวันออกประมาณ 5 กม. และห่างจากชายแดนลาว-จีน (สิบสองปันนา) ประมาณ 10 กม. องค์ประกอบชุมชนตามแบบประเพณีไตลื้อและยังมีเรือนพื้นดินเป็นจำนวนมากเช่นกัน

4. ความสัมพันธ์ด้านการตั้งถิ่นฐาน

จากภาพถ่ายทางอากาศ จะพบว่าดินแดนแถบนี้มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสลับซับซ้อน ที่ที่ราบลุ่มน้ำที่เหมาะสมสำหรับการทำนาเพียงเล็กน้อยแทรกตัวระหว่างภูเขา แอ่งสำคัญที่เป็นแอ่งขนาดใหญ่เหมาะกับการตั้งถิ่นฐานในระดับเมืองเพียงไม่กี่แห่ง คือ แอ่งที่เป็นที่ตั้งเมืองเชียงตุง แอ่งที่เป็นที่ตั้งเมืองยอง และแอ่งที่เป็น

ที่ตั้งเมืองสิง การอพยพของผู้คนในอดีตจึงมองหาที่ราบผืนใหญ่เพื่อใช้ทำนา ที่ราบเมืองยองกับที่ราบเมืองสิง จึงถูกเลือกใช้เป็นที่ตั้งถิ่นฐานสร้างเมือง ที่ราบในแอ่งสำคัญทั้ง 3 แห่งจึงกลายเป็นที่ตั้งเมืองสำคัญของชาวไท ลื้ออพยพด้วยเหตุผลเดียวกัน

ภาพ 1 ที่ตั้งเมืองตามแอ่งขนาดใหญ่ของพื้นที่ลุ่มน้ำโขงตอนกลาง
ที่มาแผนที่ฐาน: www.map.google.com

ภาพ 2 แอ่งเมืองยอง (บน) แอ่งเมืองสิง (ล่าง)

ภาพ 3 ชุมชนบ้านกอกช้อย เมืองยอง

ที่มาแผนที่ฐาน: www.map.google.com

5. ชุมชนบ้านกอกช้อย

ที่ราบกว้างใหญ่ในแอ่งเมืองยอง ส่วนใหญ่ใช้เป็นทุ่งนาปลูกข้าว มีทำไร่ทำสวนเป็นบางส่วน หมู่บ้านต่างๆ หลายหมู่บ้านตั้งอยู่รอบๆ แอ่ง ในหมู่บ้านเหล่านี้ เป็นแหล่งที่ตั้งของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ทั้งเรือนพักอาศัย เรือนประกอบ องค์กรประกอบหมู่บ้าน วัดวาอาราม วัฒนธรรมประเพณีต่างๆ เช่น งานบุญประเพณี งานเฉลิมฉลองต่างๆ (ปอย) หรือกาดนัดในหมู่บ้าน เกษตรกรรมและการงานอาชีพต่างๆ บางหมู่บ้านมีสินค้าพื้นบ้านประเภทหัตถกรรมจำหน่ายให้กับผู้มาเยือน แต่เป็นการซื้อขายกันตามบ้าน ไม่มีร้านค้า งานบุญประเพณีต่างๆ คล้ายกับชาวล้านนา เช่น การถวายเป็นค้ำสลิ (ตันโพธิ์) ตานก้วยสลาก (ถวายเป็นสลากภัตต์) กลืนผ้าป่า ฯลฯ หมู่บ้านส่วนใหญ่ ยังคงมีสภาพแวดล้อมที่ดี แม้จะมีสิ่งแปลกปลอมที่มากับความเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาแบบสมัยใหม่เริ่มเข้าสู่หลายหมู่บ้าน แม้ปัจจุบันยังอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ แต่ในอนาคตคงหลีกเลี่ยงความเปลี่ยนแปลงที่ไม่น่าชื่นชมไปไม่พ้น ปัญหาเรื่องวัสดุก่อสร้างที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่หายากขึ้น กระเบื้องดินเผาungหลังคาเลิกผลิตแล้ว ที่สำคัญที่สุดคือปัญหาเรื่องรสนิยม จากการสอบถามเจ้าของเรือนที่กำลังจะซ่อมแซมเรือนด้วยไม่ว่าทำไม่ทำเป็นบ้านตึกบ้านปูนแบบใหม่ให้เห็นบางหลังในหมู่บ้านทำกัน ก็ได้รับคำตอบว่าไม่มีเงิน ถ้ามีก็จะทำแบบนั้น

ในชุมชนเหล่านี้ แม้สภาพกายภาพทั่วไปจะเปลี่ยนแปลงไป แต่ในหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน ยังมีเรือนไม้แบบประเพณีหลงเหลือให้ทำการศึกษาได้จำนวนมาก เรือนเหล่านี้มีอายุตั้งแต่ต้นบร้อยปีจนถึงสิบกว่าปีที่ผ่านมา หลายหลังยังอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีองค์ประกอบชุมชน องค์กรประกอบบ้าน และองค์ประกอบเรือนที่สมบูรณ์ ชุมชนบ้านกอกช้อย (กอกช้อย) เป็นชุมชนที่ใช้เป็นตัวแทนของการศึกษาชุมชนได้อีกเมืองยองได้ เพราะมีองค์ประกอบชุมชนและสภาพแวดล้อมที่ครบและอยู่ในสภาพดี

องค์ประกอบชุมชน ชุมชนหรือหมู่บ้านไต้ลือเมืองยอง มีลักษณะคล้ายไต้ลือสิบสองปันนาและล้านนา ประกอบด้วย วัด อยู่ทางด้านเหนือของหมู่บ้าน **ช่วงบ้าน เทวดาบ้าน** (สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน) **บ้านที่ทำกิน** (นา สวน) **ป่าชุมชน ป่าช้า และแหล่งน้ำ** (แม่น้ำยอง) ลักษณะและการใช้งานองค์ประกอบเหล่านี้ใกล้เคียงกับไต้ลือและล้านนา ใช้พื้นที่สาธารณะข้างวัดจัดเป็นตลาดนัดขึ้นทุกวันพระ องค์ประกอบชุมชนจะมีแตกต่างจากล้านนาเพียงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน เรียกว่า **เทวดาบ้าน** ที่รวมเสื่อบ้านและเสาดำบ้านเข้าด้วยกัน ไม่ทำเป็นเรือนหลังเล็กยกพื้น ภายในว่างเปล่า ไม่มีรูปเคารพหรือเสาดำใดๆ เหมือนที่ชาวล้านนาทำ แต่ทำเป็นอาคารใหญ่ขึ้น ลักษณะคล้ายศาลา ภายในมีเสาดำบ้านตั้งอยู่ ช่วยกันบำรุงรักษาให้มีสภาพดีอยู่เสมอและทำพิธีไหว้กันเป็นประจำ นอกจากนี้ หากในหมู่บ้านมีลำน้ำไหลผ่าน จะตั้งเทวดาบ้านขึ้นอีกแห่งหนึ่งคนละฝั่งน้ำ ซึ่งเป็นรูปแบบปฏิบัติตามความเชื่อของชุมชนในเมืองยอง ในหมู่บ้านหนึ่งจึงอาจมีเทวดาบ้านมากกว่าหนึ่งแห่ง องค์ประกอบชุมชนที่แตกต่างจากไต้ลือสิบสองปันนา คือ ไม่มีบ่อน้ำสาธารณะของหมู่บ้าน แต่จะมีบ่อน้ำไว้ใช้ภายในบริเวณบ้าน หรือของกลุ่มบ้าน ซึ่งเป็นแบบเดียวกับล้านนา

ใน**ป่าชุมชน** ด้านหลังชุมชนก่อนถึงลำน้ำยอง จะปลูกไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ที่ใช้ประโยชน์ เช่น ทำฟืน ก่อสร้าง และพืชที่เป็นยา เป็นอาหาร หรือเป็นอาชีพได้ ฯลฯ โดยมีภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่สำคัญของชาวไต้ลือ ที่ชนชาติอื่นไม่ทำ คือ **ต้นขี้เหล็ก** ที่นิยมปลูกทั้งในป่าชุมชน และในพื้นที่ว่างระหว่างกลุ่มบ้าน ที่จะคอยตัดกิ่งใหญ่อยู่เสมอ ให้แตกกิ่งใหม่เรื่อยๆ เพื่อไม่ให้สูงเกินไปแล้วเก็บใบได้ยาก ลักษณะต้นขี้เหล็กแบบนี้จึงบ่งบอกได้ว่า ที่นั่นคือชุมชนไต้ลือ (สัมภาษณ์ จุลพร นันทพานิช, 2558)

ภาพ 4 องค์ประกอบชุมชนบ้านก้อฮ้อย : เทวดาบ้าน ต้นขี้เหล็ก ทุ่งนา น้ำยอง และป่าชุมชน

วัดก้อฮ้อย เป็นวัดประจำชุมชน ตั้งอยู่ด้านเหนือของหมู่บ้าน ริมทุ่งนา มีเสนาสนะหลายหลัง ประกอบด้วย วิหารหลวง อุโบสถ ศาลา ธาตุ (เจดีย์) หอกลอง และกุฏิ อาคารมีสภาพใหม่ โดยเฉพาะวิหารหลวงที่ก่อสร้างแทนวิหารหลังเก่าเมื่อไม่นานมานี้ ภายในวิหาร มีภาพเขียนฝาผนังเป็นเรื่องชาดกและพุทธประวัติ มีธรรมาสถูปาใหม่ทรงสูงยอดแหลมพร้อมฉัตรขนาดเล็กบนยอด รูปแบบเป็นแบบสมัยใหม่และมี

กองหลัว (พิน) เป็นไม้สำหรับก่อกองไฟหุงหาอาหาร ตัดจากป่าชุมชนเลื่อยเป็นท่อนๆเตรียมไว้
ส้วม ทำเป็นหลังโดตไว้ในบริเวณ ส่วนใหญ่อยู่ด้านหลังเรือน และไม่ทำส้วมบนเรือน

คอกสัตว์ ทำเป็นคอก ไม้ยกพื้น หลังคาเพิงไว้เลี้ยงสัตว์ เช่น หมู อยู่ท้ายบ้าน

ยุงข้าว (เรียกว่าเยข้าว) ทำเป็นเรือนยกใต้ถุนสูง ส่วนใหญ่ทำเสาเป็นคู่ ขนาดเรือนใหญ่เล็กตามความ
ต้องการ ซึ่งสัมพันธ์กับที่นาและปริมาณข้าวเปลือกที่ต้องการเก็บ

ชาวบ้านเมืองยองทำนาปีละครั้ง อาศัยน้ำฝนในฤดูฝน แทบทุกบ้านจะได้ข้าวเปลือกพอกินและแบ่ง
ขายได้ ในช่วงที่ไม่ใช่หน้านา ทุงนาจะปล่อยให้ร้างให้หญ้าขึ้น ใช้เป็นที่เลี้ยงวัว นำวัวไปปล่อยให้กินหญ้าช่วง
กลางวัน และนำกลับบ้านตอนเย็น วัวควายนี เลี้ยงไว้ขาย ไม่ใช่ไถนาแล้ว ใช้รถไถนาแทน นอกจากนี้ ใน
บริเวณบ้านนิยมปลูกไม้ผลไว้กินลูก เช่น มะม่วง แอปเปิ้ลเมือง (สตาร์แอปเปิ้ล) เป็นต้น

ภาพ 6 องค์ประกอบบ้าน: รั้วบ้าน ช่าง น้ำบ่อ ยุงข้าว ก้างเพิง ช่างบ้าน สวนครัว คอกสัตว์ กองพิน และส้วม

เรือนไต้ลื้อเมืองยอง เรือนพื้นถิ่นที่เมืองยองมีลักษณะใกล้เคียงกับเรือนไต้เงินที่เชียงตุงและไต้ลื้อ
สิบสองปันนา คือ เป็นเรือนไม้ ยกใต้ถุนสูง เสาไม้ตั้งบนหินไม่ฝังดิน หลังคามุงกระเบื้องดินขอ (ดินเผา) ไม่พบ
เรือนไม้บ้านดินแบบที่พบในเชียงตุง แต่มีพัฒนาการเพื่อให้สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของที่ตั้งบางประการ
จนเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ ตามรายละเอียดขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมบางประการที่ปรากฏ

ภาพ 7 เรือนไต้ลื้อเมืองยอง

รูปทรงหลังคา เป็นจั่วผสม (มนิลา) เปิดหน้าจั่วเป็นช่องระบายอากาศขนาดเล็ก ดูรวมๆคล้ายเรือนไต้ลื้อสิบสองปันนา แต่มีความลาดชันของหลังคาน้อยกว่า ซายคาไม่ยื่นยาวคลุมต่ำเท่า ไม่พบเรือนจั่วแฝด เชื่อมกันด้วยรางน้ำแบบเรือนล้านนา แต่เป็นการทำหลังคาคลุมตัวเรือนซึ่งมีทั้งที่เป็นผนังที่เคลือบฝืนผ้า หรือผนัง

ขยายข้างเป็นรูปตัว L โดยใช้จั่วขวางต่อชนโดยไม่ต้องมีรางน้ำกลางเรือน ซึ่งเป็นเทคนิคเดียวกับเรือนไต้ลื้อสิบสองปันนา

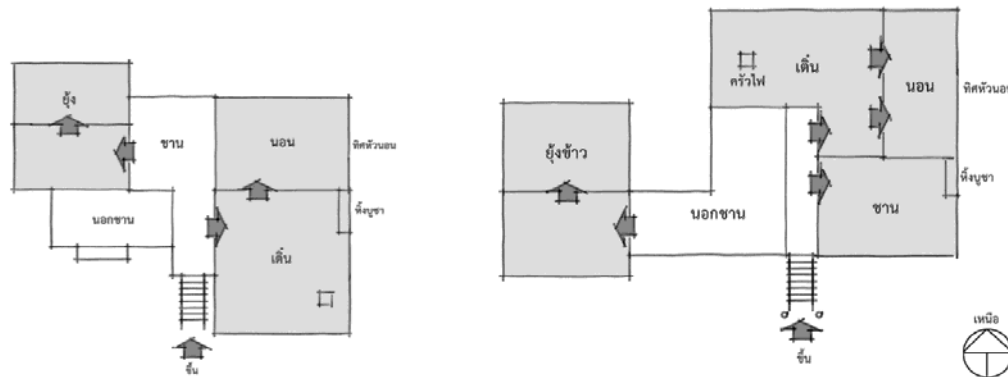
หลังคามุงกระเบื้องดินขอแผ่นบางเหมือนเรือนล้านนา ตกแต่งหน้าจั่วด้วยลวดลายเล็กๆที่ไม่ปั้นลมติดปลายบนไม้ปั้นลมตรงแนวรอยต่อด้วยไม้ปิดแหลลวรูปร่างต่างๆ และปิดมุมเชิงชายด้วยไม้ปิดเหมยรูปร่างต่างๆอีกชุดหนึ่ง (สีบงศ์, 2558) แต่ก็ไม่ได้ประดับหลังคาแบบนี้ทุกหลัง หลายหลังไม่ได้ประดับตกแต่งใดๆ หลังคาปั้นหย่าเป็นรูปหลังคาอีกแบบหนึ่งที่พบมากในเมืองยอง โดยที่ตัวเรือนนั้นมีรูปแบบเดียวกัน ต่างกันเพียงรูปหลังคา และพบร่องรอยการดัดแปลงแก้รูปหลังคาจากจั่วผสมให้เป็นปั้นหย่าในบางหลัง และพบร่องรอยความเสียหายจากแรงลมในหลังคาจั่วผสม ทั้งนี้เพราะหลังคาจั่วผสมมีปัญหาที่ลมแรงพัดพาสิ่งต่างๆรวมทั้งน้ำฝนเข้าสู่ภายในเรือนผ่านช่องหน้าจั่ว ลมแรงยังทำให้หลังคาเสียหาย กระเบื้องถูกลมพัดเปิดบ่อยๆ จึงดัดแปลงรูปทรงหลังคาเปลี่ยนมาใช้หลังคาปั้นหย่าซึ่งเสียหายน้อยกว่า จึงเป็นรูปแบบที่แปลกไปจากเรือนไต้ลื้อที่สิบสองปันนา บ้านใดหน้าต่างชั้นเรือนส่วนใหญ่จะมีหลังคาเล็กอีกชุดหนึ่งคลุมอยู่ ลักษณะเหมือนหลังคาสตูปครึ่งท่อนของเรือนสรไนที่ลำพูน ลดระดับจากหลังคาเรือนใหญ่

ภาพ 8 องค์ประกอบตกแต่งหลังคาของเรือนไต้ลื้อเมืองยอง: ไม้ปิดแหลลว ไม้ปิดเหมย แบบต่างๆ

ภาพ 9 ร่องรอยความเสียหายของหลังคาจั่ว และการปรับรูปเป็นหลังคาปั้นหย่า

ภาพ 10 ผังเรือนไต้ลื้อเมืองยอง: ผังสี่เหลี่ยมผืนผ้า (ซ้าย) และผังรูปตัวแอล (ขวา)

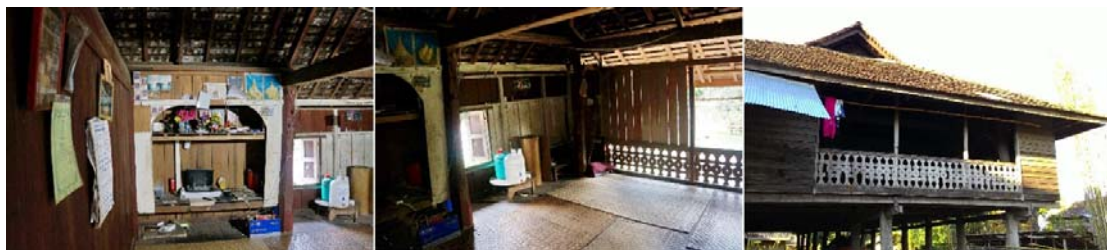
ผังพื้น เรือนนอน มีผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า และรูปตัวแอล (L) หรือผังสี่เหลี่ยมผืนผ้าขยายข้าง ประกอบด้วยพื้นที่ 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 พื้นที่หัวค่อม หรือชาน หรือนอกเต็น (อรศิริ, 2548) เป็นพื้นที่กึ่งเปิดโล่ง โปร่ง มีราวระเบียงกั้นกันตก ออกแบบลวดลายสวยงามไม่ซ้ำแบบกันแต่ละหลัง อยู่ด้านหน้าเรือน ใช้งานอเนกประสงค์เหมือนเต็นในล้านนา นั่งนอนพักผ่อน ทำงาน จากพื้นที่ส่วนนี้ จะมองผ่านช่องเปิดเห็นหน้าบ้านและทางสัญจร เห็นผู้คนผ่านไปมาและกิจกรรมนอกบ้านได้ บริเวณนี้จะมีหิ้งบูชา แต่ไม่มีพระพุทธรูปเช่นเดียวกับไทเขินที่เชียงตุง ประดับฝาเรือนด้วยรูปถ่ายบรรพบุรุษ สมาชิกในครอบครัว และผู้นำประเทศ จากพื้นที่ส่วนนี้ จะมีฝาเรือนกั้น จะต้องผ่านช่องประตูเข้าสู่พื้นที่ภายใน

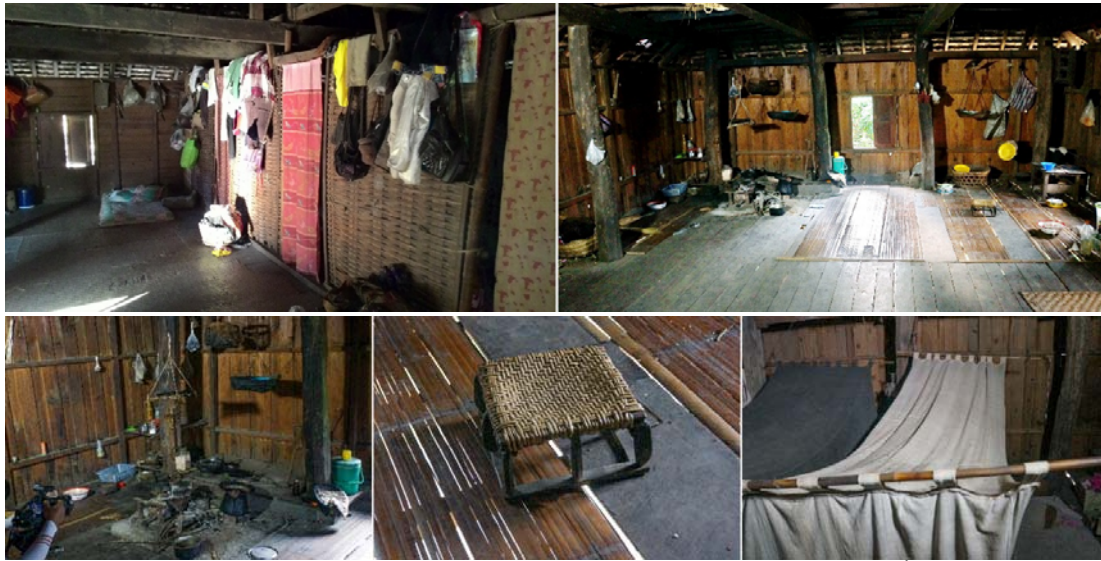
ส่วนที่ 2 คือโถงกลางบ้าน หรือเต็น ส่วนนี้เป็นส่วนใช้งานภายในเรือน มักจะมีเตาไฟอยู่บริเวณนี้ พื้นที่อาจเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าต่อจากส่วนที่ 1 หรือเป็นพื้นที่รูปตัว L ที่มีพื้นที่ยื่นออกด้านข้างเพื่อเป็นที่ตั้งของแม่เตาไฟ ส่วนนี้จะมีประตูเปิดออกสู่นอกชาน ซึ่งเป็นพื้นที่ซีกล่าง

พื้นที่ส่วนที่ 3 คือส่วนนอน เป็นส่วนที่กั้นจากส่วนที่ 2 ใช้ฝาไม้หรือไม้ไผ่ หรือผ้ามา่าน สูงเพียงประมาณ 1.80 – 2.00 ม. มีช่องทางเข้าหนึ่งหรือสองช่อง กั้นด้วยผ้ามา่าน ภายในโล่งต่อเนื่องกันไม่แบ่งห้อง ใช้มุ้งกางนอนเรียงต่อกันไป

ตัวเรือนนอนจะเชื่อมกับเรือนยั้งข้าวด้วยนอกชาน พื้นที่ซีกล่าง เปิดโล่งไม่มีหลังคาคลุม ใช้ผิงตากพืชผลได้ นิยมใช้พื้นฟากไม้ไผ่ หรือไม้ไผ่ผ่าซีก เพราะตากฝนตากแดด ผุง่าย ต้องเปลี่ยนบ่อย ที่นอกชานนี้จะมีร้านน้ำ ทำเป็นชั้นวางหมอนน้ำ สูงประมาณ 0.90 – 1.00 ม. แบบเดียวกับเรือนล้านนา

ภาพ 11 ชานหรือนอกเต็น พื้นที่ส่วนหน้าของเรือน

ภาพ 12 องค์ประกอบบนเรือน : ห้องนอน ครีฟไฟ ม้านั่ง และมุ้งแบบของไต้ลื้อ

ภาพ 13 ร้านน้ำแบบต่างๆที่นอกชาน

ภาพ 14 เสาตั้งบนหินและโครงสร้างพิเศษกันเรือนเซ

โครงสร้างเรือนไต้ของ ทั้งเรือนนอนและเรือนอื่นๆ โครงสร้างเป็นไม้ระบบเสาคาน แต่ไม่เอาเสาไม้ฝังดิน จะตั้งบนก้อนหินหรือแท่งคอนกรีต เพื่อไม่ให้ไม้เสายุ โครงสร้างวาง-ตง-พื้นจึงต่างจากเรือนที่เอาเสาฝังดิน ด้วยการเพิ่มคานไม้อีกหนึ่งชุด รั้งรอดช่องที่เจาะเสาไว้ตามแนวขวางกับวาง (คาน) เพื่อให้เรือนตั้งอยู่ได้ไม่เซ โครงหลังคาเป็นไม้ระบบซื่อ กลอน ระแนง ไม้ตีฝ้าเพดานเพราะต้องซ่อมเปลี่ยนกระเบื้องดินขอ ควันไฟจากเตาไฟที่อยู่ในเรือนจึงรมโครงหลังคาจนดำ การประกอบซื่อเข้ากับเสา ก็เป็นแบบที่เรียกว่า “ซื่อซื่อซื่อแป้” หรือ สวมซื่อสวมแป้(หัวเสา) คือ เจาะซื่อและแป้เป็นช่องไว้ ซื่อจะวางนอนให้ช่องที่เจาะไว้สวมเข้ากับ

เดือยหัวเสาที่เตรียมไว้ให้ได้ขนาดกัน ยึดให้แน่นด้วยลิ่มไม้ตอกอัดเข้าช่อง ฝาเรือนไต้ลื้อเมืองยอง จะตีตั้งตรงทุกหลัง ไม่พบการตีฝาผายออกรวมทั้งการทำหลังคา 2 ด้บด้วย แบบเรือนไต้ลื้อสิบสองปันนาเลย การตีไม้ฝาพบทั้งตีตามแนวตั้ง และตีตามแนวนอน หรือปนกัน **หน้าต่าง**ส่วนใหญ่ เป็นบานเปิดคู่ลูกฟักไม้ มีการใช้หน้าต่างกันมาก ต่างจากเรือนไต้ลื้อสิบสองปันนาที่แทบไม่ทำหน้าต่างเลย

6. ชุมชนบ้านดอนใจ

บ้านดอนใจ ตั้งอยู่ในที่ราบกว้างใหญ่ของแอ่งเมืองสิง กลุ่มบ้านเกาะตัวรวมกัน มีทุ่งนาเป็นแหล่งทำกินอยู่แวดล้อม ทั้ยบ้านเป็นป่าชุมชนและแม่น้ำสายเล็กๆ

ภาพ 15 ภาพถ่ายทางอากาศบ้านดอนใจ

องค์ประกอบชุมชน ลักษณะและองค์ประกอบชุมชนไต้ลื้อเมืองสิงคล้ายกับไต้ลื้อสิบสองปันนาและล้านนา ประกอบด้วย **วัด** อยู่ทางด้านเหนือ ค่อนไปทางตะวันออกของหมู่บ้าน **กลุ่มบ้าน** บ้านเรือนของคนในชุมชน **หลักบ้าน** (ใจบ้าน) อยู่ใน **ช่วงบ้าน** (ลาน) ใต้ต้นไม้ใหญ่ **เทวดาบ้าน** ตั้งอยู่ในดงไม้ใหญ่ มีที่แตกต่างจากล้านนาและบ้านกอช้อย ชุมชนไต้ลื้อเมืองยอง คือ **เกินบ้าน** หรือประตูหมู่บ้าน มี 2 จุด ที่บริเวณหน้าวัดและทางเข้าหมู่บ้านด้านทิศตะวันตก **แหล่งทำกิน** คือทุ่งนา องค์ประกอบชุมชนที่แตกต่างจากไต้ลื้อสิบสองปันนา คือ ไม่มีบ่อน้ำสาธารณะของหมู่บ้าน แต่จะมีบ่อน้ำไว้ใช้ภายในบริเวณบ้าน หรือของกลุ่มบ้าน ซึ่งเป็นแบบเดียวกับล้านนา และไต้ลื้อเมืองยอง

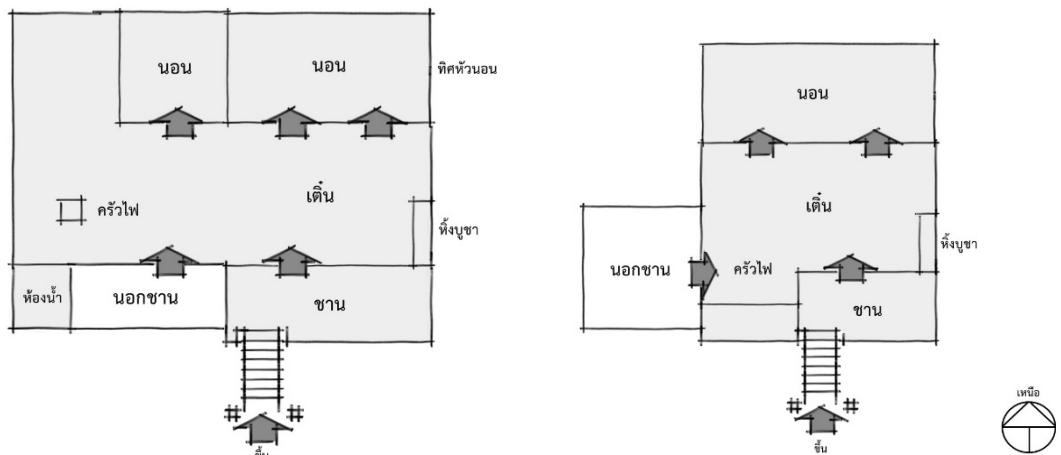
ภาพ 16 องค์ประกอบชุมชนบ้านดอนใจ: วัด หลักบ้าน เกินบ้าน กลุ่มบ้าน และแหล่งทำกิน

องค์ประกอบบ้าน ของไต้ลื้อเมืองสิง หลักๆ เป็นเช่นเดียวกับไต้ลื้อเมืองยองและล้านนา คือ ประกอบด้วย เรือนนอน ซึ่งมีครัวไฟหรือเรือนไฟรวมอยู่ด้วย เล้าข้าว (ยุ้งข้าว) ทำเป็นหลังโดด ไม่เชื่อมติดกับ เรือนนอน เป็นเรือนยกพื้น แต่ไม่สูงเหมือนไต้ลื้อเมืองยอง ล้านนา หรือที่เชียงตุง ยกแค่ 0.50 - 1.00 ม. ช่วงหรือลานบ้าน เป็นลานดิน กองหลัว (ฟืน) คอกสัตว์ สวนครัว ไม่พบก้างเฟือง อาจเพราะไม่นิยมเลี้ยงวัวควาย กันแล้ว แทบไม่เห็นวัวควายในหมู่บ้านเลย และไม่พบส้วมที่ทำเป็นหลังโดดไว้ในบริเวณบ้านเช่นกัน ส้วมจะถูกสร้างบนเรือน บริเวณนอกชานด้วยวัสดุสมัยใหม่

ภาพ 17 องค์ประกอบบ้าน: เรือนนอน ยุ้งข้าว สวนครัว คอกสัตว์ และกองหลัว

เรือนใต้ถุนเมืองสิง ที่บ้านคอนใจ เป็นเรือนแบบประเพณีที่มีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ คือ ในหมู่บ้านใช้รูปแบบที่ซ้ำๆกัน เป็นรูปแบบเดียวกับในตัวเมืองและหมู่บ้านใต้ถุนอื่นๆในเมืองสิง ต่างกันที่ขนาด สัดส่วน การตกแต่ง และรายละเอียดเล็กๆน้อยๆ ลักษณะโดยรวมเป็นเรือนไม้ ยกใต้ถุนสูง เสาไม้ตั้งบนหิน หรือตอม่อปูนไม่ฝังดิน หลังคาจั่ว หันหน้าจั่วออกหน้าบ้าน มีปีกนกกันสาดด้านหน้าและหลัง ชักออกมาคลุม พื้นที่ชานหน้าบ้าน และต่อเนืองออกมาคลุมบันไดทางขึ้นเรือน ที่ทอดยาวออกมาตรงๆด้านหน้าบ้านโดยไม่ทำชานพัก มีเสาคู่หน้าตรงตันทันใต้เพื่อรับชายคาคลุมบันได คล้ายเสาแหลงหมาของล้านนา **ชานหน้าบ้าน**เป็นพื้นที่กึ่งเปิดโล่ง ไม่มีฝ้าคานหน้า เป็นราวระเบียงโปร่งกันตก ทำให้โปร่ง โล่ง สบายน่านั่ง น่านอน จากพื้นที่ชานหน้า มีฝายกันจากพื้นที่ภายใน มีช่องประตูเปิดเข้าออก ภายในเรือนแบ่งพื้นที่เป็น 3 ส่วน **ส่วนโถง** กลางบ้าน **ส่วนครัวไฟ** และ**ส่วนนอน** เฉพาะส่วนนอนซึ่งอยู่ด้านในสุดมีฝ้ากันไว้ ส่วนโถงกลางกับครัวไฟเปิดโล่งถึงกัน แม้เตาไฟเป็นกระบะดินบนพื้นไม้ตามแบบเรือนใต้ มี**นอกชาน** ติดต่อกับส่วนครัว มีช่องประตูเดินเข้าออก นอกชานนี้ส่วนใหญ่ได้เปลี่ยนเสาและพื้นเป็นคอนกรีตหมดแล้ว

ภาพ 17 ผังเรือนใต้ถุนเมืองสิง

ผังเรือนใต้ถุนเมืองสิง เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าเหมือนกันทั้งหมด แตกต่างกันที่ขนาด และมีส่วนทำให้หลังคามี 2 รูปแบบ คือ แบบจั่วเดี่ยว สำหรับเรือนที่มีผังขนาดเล็ก และแบบจั่วแฝด สำหรับเรือนที่มีผังขนาดใหญ่ หรือเรือนที่ต่อขยายด้านข้าง มีรางน้ำแล่นกลางเชื่อมหลังคาจั่วทั้งสอง ยอดจั่วมีเครื่องประดับ เป็นไม้ขนาดเล็กแกะเป็นรูปร่างอย่างง่ายๆ ติดประดับไว้ บางหลังใช้สังกะสีพับเป็นรูปร่างคล้ายช่อฟ้าของโบสถ์วิหาร

ภาพ 18 องค์กรประกอบตกแต่งหลังคาเรือนใต้ถุนเมืองสิง

ภาพ 19 รูปแบบเรือนไม้ลื้อเมืองสิงห์แบบจั่วเตี้ย

ภาพ 20 รูปแบบเรือนไต้ลื้อเมืองสิงแบบจ้าวแฝด

ภาพ 21 องค์ประกอบบนเรือน: ขาน ห้องนอน ครัวไฟ โถงกลางบ้าน(เดิน) นอกขาน และใต้ถุน

เอกลักษณ์สำคัญที่ทำให้แตกต่างจากเรือนไตในล้านนา คือ การเอาเสาเรือนตั้งบนหินไม่ฝังดิน เป็นแบบเรือนไตในสิบสองปันนา ในเมียนมาร์ และในลาว ตัวเรือนโดยรวมคล้ายกับเรือนไต้ลื้อเมืองยอง แต่รูปทรงและสัดส่วนต่างกัน หลังคาคลุมบันไดซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของเรือนไต้ลื้อเมืองยอง ไม่มีให้เห็นที่นี่ วัสดุผนังหลังคาแบบดั้งเดิมเป็นกระเบื้องดินขอเหมือนกัน แต่ที่บ้านคอนใจนี้เปลี่ยนเป็นสังกะสีหมดแล้ว

ระบบโครงสร้างเรือนสำหรับกันเรือนเซหรือโย้ของเรือนไต้ลื้อเมืองสิง ใช้การลดระดับตำแหน่งของแวงลงจากปกติประมาณ 10 – 15 ซม. เพื่อให้มีระยะห่างจากตงซึ่งเจาะลอดเสาแบบเดียวกับแวงพอให้เกิดความแข็งแรง (Rigidity) ไม่ให้เรือนเซหรือโย้กรณีไม่เอาเสาฝังดิน

ภาพ 22 โครงสร้าง วาง ตง พื้น ของเรือนไต้ลื้อเมืองสิง

7. การศึกษาเปรียบเทียบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของ 2 ชุมชน

การเปรียบเทียบของชุมชนไต้ลื้อเมืองยองกับไต้ลื้อเมืองสิงได้พบความสัมพันธ์หลายประการ ตั้งแต่ การตั้งถิ่นฐาน ระบบนิเวศน์ ตัวเรือน จนถึงเทคนิคโครงสร้าง ได้แก่

7.1. เรื่ององค์ประกอบชุมชน เห็นได้ว่าชุมชนบ้านก่อข่อยให้ความสำคัญกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านมากกว่า แม้ความเจริญทางวัตถุ ที่มาพร้อมกับความเจริญทางเศรษฐกิจอันเกิดจากการเข้ามาเช่าที่ดินปลูกกล้วยหอมและจ้างแรงงานชาวเมืองยอง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทั้งวัดและเทวดาบ้าน ยังได้รับการบูรณะบำรุงรักษาอย่างดี รวมถึงการรื้อของเก่าสร้างขึ้นมาใหม่ตามวิถีคิดการทำบุญทำทาน แต่ก็เป็นการแสดงออกถึงการยึดมั่นในสิ่งเคารพเหล่านี้ การมีและใช้งานป่าชุมชน ชนิดของไม้ที่ปลูก ตลอดจนการตัดแต่งต้นไม้หลักแบบไต้ลื้อ เหมือนกันทั้งสองหมู่บ้าน องค์ประกอบที่แตกต่างกันคือ **ประตูหมู่บ้าน** (เกินบ้าน) ที่พบเฉพาะที่หมู่บ้านดอนใจ ตำแหน่งของวัด อยู่ในตำแหน่งเดียวกัน คือทางทิศเหนือค่อนทางตะวันออก ด้านหลังชุมชนเป็นป่าชุมชนต่อเนื่องไปถึงสายน้ำเช่นเดียวกันทั้งสองหมู่บ้าน ไม่พบบ่อน้ำสาธารณะแบบไต้ลื้อสิบสองปันนา ทั้งที่บ้านก่อข่อยและบ้านดอนใจ

7.2. รูปแบบเรือน หากพิจารณารูปทรง จะพบว่ารูปทรงต่างกัน เรือนไต้ลื้อเมืองยองเป็นรูปแบบที่ใกล้เคียงเรือนไต้ลื้อสิบสองปันนาที่เรียกว่า “เฮินหงส์” มากกว่า **บันได**ทอดเดียวไม่ทำชานพักเหมือนกันแต่หลังคาคลุมบันไดต่างกัน เมืองยองใช้หลังคาสตูบแต่เมืองสิงใช้หลังคาเพิงชักออกมาตรงๆ **ผังเรือน**แบบสี่เหลี่ยมผืนผ้าของเมืองยองมีรูปแบบเดียวกับเมืองสิง คือแบ่งเป็น 3 ส่วน ตามลำดับ คือ ส่วนนอกเดิน ส่วนเดิน และส่วนนอน แล้วมีนอกชานเกาะอยู่ด้านข้าง แต่ผังสี่เหลี่ยมขยายข้างของเมืองยองได้ปรับเปลี่ยนส่วนนอนออกด้านข้างเพื่อเปิดพื้นที่ขยายข้าง จึงมีรูปผังที่ต่างออกไป ส่วนนอกเดินหรือชาน ทำเป็นพื้นที่กึ่งเปิดโล่งด้านหน้าบ้านไม่กั้นฝา ทำเป็นราวกันตกเหมือนกัน แม้ตัวเรือนนอนจะไม่พบการฝาผายออกเหมือนเรือนไต้ลื้อสิบสองปันนา แต่ยังคงพบการทำฝาผายออกที่เรือนยุงข้าวเป็นส่วนมาก แต่ที่เมืองสิงไม่พบการทำฝาผายออกเลย แต่การสร้างยุงข้าวต่างกันทั้งรูปแบบและตำแหน่ง เมืองยองสร้างเป็นแบบใต้ถุนสูง เชื่อมกับเรือนนอน

ด้วยนอกชาน ซึ่งเป็นรูปแบบเดียวกับไต้ลื้อสิบสองปันนา แต่เรือนยุงข้าวที่เมืองสิง ยกพื้นไม่สูง ใช้งานไต้ถุนไม่ได้ และทำเป็นเรือนโดด ไม่เชื่อมกับเรือนนอน ซึ่งทำกันในล้านนา (ยกเว้นที่น่าน) อีสาน และลาว

7.3. องค์ประกอบบนเรือน จุดเด่นหนึ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของเรือนพื้นถิ่นไต คือ “ยอดจั่วปลายจ๋อง” เป็นส่วนประดับยอดจั่ว เรือนไต้ลื้อเมืองยองเป็นไม้ปิดแหลว และไม้ปิดเหมย ติดห้อยลง ใช้ควบคู่กับการตกแต่งไม้ปั้นลม สวยงามเป็นเอกลักษณ์ แต่เรือนไต้ลื้อที่เมืองสิงไม่ทำเหมือนกัน แต่ทำเป็นไม้แกะสลักเป็นรูปร่างต่างๆ ติดตั้งขึ้นอย่างง่าย

ส่วนของ**ร้านน้ำ** พบการทำและใช้งานร้านน้ำอยู่ทั่วไปแทบทุกหลังบริเวณนอกชานที่เมืองยอง แต่ไม่มีให้เห็นแล้วที่เมืองสิง มีบางหลังที่ทำเป็นชั้นวางของที่นอกชาน แต่ไม่ใช่ร้านน้ำ ร้านน้ำอาจหายไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของนอกชานจากไม้เป็นอิฐและปูน พบเป็นถ้ำน้ำดื่มพลาสติกวางไว้ในโถงกลางบ้านแทน

ครัวไฟและแม่เตาไฟ ทั้งที่เมืองยองและเมืองสิงยังคงรูปแบบครัวไฟในรูปแบบดั้งเดิม คือแม่เตาไฟเป็นกระบะไม้อัดดินเหนียว ตั้งอยู่ในส่วนครัวซึ่งเปิดโล่งต่อเนื่องกับส่วนโถงกลางบ้าน

ส่วนอน ตำแหน่งและรูปแบบการกั้นพื้นที่และช่องประตูเป็นแบบเดียวกัน แต่ที่เมืองยองยังคงใช้มุ้งไต้ลื้อแบบดั้งเดิม แต่ที่เมืองสิง ไม่มีมุ้งไต้ลื้อให้เห็นแล้ว ใช้มุ้งในลอนกันแล้ว

ความเชื่อ ประกอบด้วย **หิ้งบูชา** ตำแหน่งและรูปแบบเป็นแบบเดียวกัน คือ อยู่บริเวณโถงกลางบ้านหรือเดิน ไม่มีพระพุทธรูปให้เห็นเหมือนกัน แต่ที่เมืองยอง สังเกตได้ถึงความตั้งใจพิถีพิถันในการบูชา แต่ที่เมืองสิง บางหลัง แม้จะมีแจกันดอกไม้ตั้งอยู่ แต่ก็มีสิ่งของอื่นๆ ที่ดูไม่เกี่ยวข้องไปวางปะปะ เหมือนไม่ได้เน้นความเป็นหิ้งบูชาและกลายเป็นชั้นวางของไป ส่วนการประดับฝาเรือนด้วยรูปพระ รูปบรรพบุรุษ สมาชิกในครอบครัว ตลอดจนผู้นำประเทศ ฯลฯ นั้น นิยมประดับเหมือนกัน

ลวดลายประดับตกแต่ง ที่เมืองยอง พบการฉลุไม้เป็นลวดลายต่างๆ อย่างพิถีพิถันประดับที่ยอดจั่วปลายจ๋อง และราวกันตกหน้าบ้าน แต่ที่เมืองสิง พบเฉพาะที่ปลายจ๋อง แต่เป็นแบบง่ายๆ ไม่พิถีพิถัน ส่วนราวกันตกหน้าบ้านนั้น ไม่พบการฉลุเลย เป็นการใช้ไม้ระแนงตีตั้งเว้นช่อง พบการทำราวกันตกแบบก่ออิฐฉาบปูนด้วยลวดลายแบบไต้ลื้อเพียงหลังเดียว

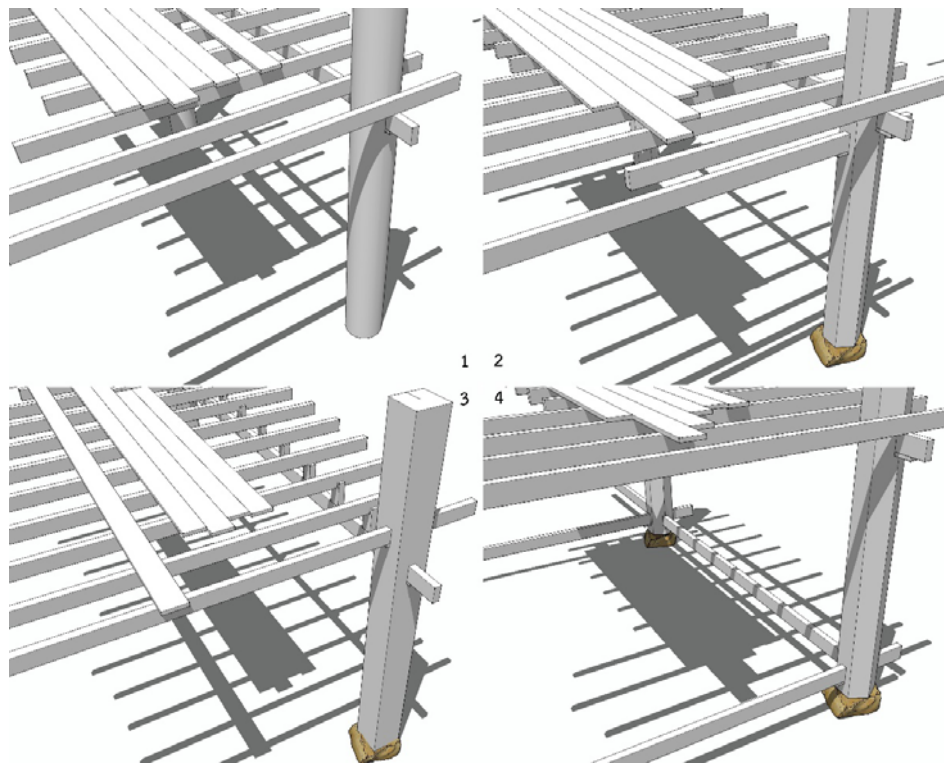
7.4 ระบบโครงสร้าง โครงสร้างเรือนทั้งที่เมืองยองและเมืองสิงใช้ระบบใกล้เคียงกัน เป็นโครงสร้างไม้ระบบเสา คาน ตง พื้น เสาไม้ตั้งบนหินหรือแท่งปูนไม่ฝังดินเหมือนกัน แต่เมืองยองใช้เสากลมหรือแต่งเป็นแปดเหลี่ยม แต่เมืองสิงใช้เสาสี่เหลี่ยม โครงหลังคาไม้เป็นระบบ “สุมซื่อสุมแป้” (ซื่อและอะเสเจาะรูสวมลงบนเดือยหัวเสา) เหมือนกัน **ระบบโครงสร้างเรือนสำหรับกันเรือนเซหรือโย้** สำหรับเรือนยกไต้ถุนสูงปล่อยโล่ง โดยมีเสาบางต้นสั้น รั้งถึงแค่ระดับพื้นนั้น ใช้เทคนิคที่ต่างกัน แสดงให้เห็นวิธีการแก้ปัญหาที่ต่างกันออกไปในแต่ละท้องถิ่น แม้จะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไต้ลื้อจากสิบสองปันนาเช่นเดียวกัน และเมื่อเปรียบเทียบกับเรือนล้านนา และเรือนในหลวงพระบาง ก็พบว่า เป็นเทคนิคที่ต่างกันทั้งหมด ดังนี้

- เทคนิควิธีของเรือนไต้ลื้อเมืองยองใช้การเพิ่มไม้โครงสร้างอีกแนวหนึ่งวางลอดช่องเสา เช่นเดียวกับแวง(คาน) แต่ขวางกัน ลดระดับลงจากแวงประมาณ 10 – 20 ซม.

- เทคนิควิธีของเรือนไต้ลื้อเมืองสิง ใช้การลดระดับแนวลงจากปกติประมาณ 10 – 15 ซม. เพื่อให้มีระยะห่างจากตงซึ่งเจาะลอดเสาแบบเดียวกับแนวพอให้เกิดความแข็งแกร่ง (Rigidity) แล้วใช้ไม้ท่อนสั้นๆตั้งบนแนวเพื่อค้ำตงที่อยู่สูงขึ้นไป
- เทคนิควิธีของเรือนไม้ล้านนา ใช้การฝังเสาลงดินประมาณ 2 ศอก ทำให้เสาดั้งตรงไม่เซจิงใช้แค่ แนว ตง พื้น โดยไม่ต้องมีโครงสร้างพิเศษเพิ่ม แบบนี้แข็งแรง แต่มีปัญหาหินเสามุง่าย
- เทคนิควิธีของเรือนไม้ที่หลวงพระบาง ซึ่งไม่ฝังเสาลงดินเช่นกัน ใช้วิธีเพิ่มโครงสร้างคล้ายกับที่เมืองยอง แต่ติดตั้งโครงสร้างนี้ที่ตีนเสาระดับล่างเกือบถึงพื้น และติดทั้ง 2 แขน ยึดโยงตีนเสาเข้าด้วยกัน แบบนี้แข็งแรงที่สุด แต่ใช้งานไต้ถุนเรือนไม่สะดวก

ภาพ 23 โครงสร้างเรือนไม้ที่หลวงพระบาง (ซ้าย) และเรือนไม้ล้านนา (ขวา)

ภาพ 24 โครงสร้าง เสา แนว ตง พื้น ของเรือนล้านนา (1) เรือนไต้ลื้อเมืองยอง (2) เรือนไต้ลื้อเมืองสิง (3) และเรือนหลวงพระบาง (4)

8. บรรณานุกรม

สมหมาย เปรมจิตต์. (2558). **ตำนานเมืองลือ ประวัติศาสตร์พื้นถิ่น แดนดิน เชียงรุ่ง เมืองยอง เมืองสิงห์.**

เชียงใหม่: โครงการล้านนาคดีศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สืบพงศ์ จรรย์สืบศรี. (2558). “**เขื่อนไตในกลุ่มแม่น้ำโขง: ไทย ลาว เมียนมาร์**”. ใน **วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น**. ปีที่ 14 ปีการศึกษา 2558. หน้า 21 – 40.

สืบพงศ์ จรรย์สืบศรี. (2558). “**เขื่อนพื้นถิ่นไต เสน่ห์และความหมายที่ปลายจ้อง**”. ใน **วารสารหน้าจั่ว ว่าด้วยสถาปัตยกรรม การออกแบบ และสภาพแวดล้อม**. ฉบับที่ 29 ปีการศึกษา 2558. หน้า 21 – 34.

อรศิริ ปาณินท์ และคณะ. (2548). **ภูมิปัญญา พัฒนาการ และความสัมพันธ์ระหว่างกันของเขื่อนพื้นถิ่นไทเขินเชียงใหม่-เชียงตุง**. รายงานวิจัย สกว..

กิตติกรรมประกาศ:

โครงการวิจัยการศึกษาทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ของชุมชนลุ่มน้ำโขง ได้รับการสนับสนุนทุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ปีงบประมาณ 2558 และดำเนินงานวิจัยร่วมกับคณะผู้วิจัยจากมหาวิทยาลัยพะเยา และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มี ผศ.ดร.ประกอบศิริ ภักดีพินิจ เป็นผู้อำนวยการแผน